

УДК 347.787.5

ОСНОВИ СТИЛІЗАЦІЇ І КОМПОЗИЦІЇ В ПЕТРИКІВСЬКОМУ РОЗПИСІ

Коробкіна П. С.¹, студ.; Тимошенко В. М.², асист.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

¹polina05boxina@gmail.com; ²vicka.timoshenko@gmail.com

Постановка проблеми. Виявлення специфіки стилізації та композиційного рішення у петриківському розписі, визначити витoki та художні особливості.

Мета дослідження. Аналіз різновидів прийомів стилізації та композиційних рішень у петриківському розписі.

Результати дослідження. Петриківський розпис, або «петриківка» – українське декоративно-орнаментальне народне мистецтво, яке сформувалося на Дніпровщині в селищі Петриківка, звідки й виникла назва. Вважається, що петриківський розпис походить від селянського хатнього стінопису. Вкривати стіни візерунками було притаманно для багатьох частин України, причому різні регіони мали власні особливості. Найдавніші зареєстровані в Україні осередки настінних розписів з рослинним орнаментом (у другій половині XIX ст.) знаходилися на Дніпровщині, Слобожанщині, Поділлі та Уманщині. Окрім стін візерунками вкривали побутові речі з дерева та інших матеріалів, особливо скрині, зокрема весільні. Пізніше виникли так звані «мальовки» - розписи на папері, якими могли прикрашати внутрішні стіни хатин.

У петриківському розписі для зображення предметів або рослин, тварин, використовується узагальнення, спрощення їх форм, відокремлювання найвиразніших рис кольором та лініями, тобто такий процес, як стилізація. Петриківські майстри не намагаються, так би мовити, зобразити ботанічну схожість кожної квітки чи птаха. Їхня мета – саме у стилізованому вигляді передати власне бачення світу і почуттів, втілюючи їх у мальовничих візерунках.

Рис. 1. Т. Пата. Килимок. 1968 р.

В орнаментальній композиції головні елементи акцентують розміром, а другорядні гармонійно поєднують з ними в одне ціле. Основними засобами і категоріями композиції є рівновага, масштабність, ритм, пропорції, симетрія, асиметрія, статика та динаміка. Усе це – структура, взаємозв'язок найважливіших елементів художнього твору, від якого буде залежати його зміст і лад. Композиція, розміщення, масштаб та барвистість також залежать від форми та особливостей виробів, які декоруються розписом. «Петриківка» відома рослинними мотивами, проте значна

частина творів видатних майстрів петриківського розпису присвячена не тільки природі, а й відтворенню подій історичного минулого, здійсненню обрядів, дотримання звичаїв, традицій, сюжетів українського народного епосу. Часто у своїх композиціях майстри звертаються за мотивами до казок, байок, народних дум і пісень, творчо підкресливши характерні риси персонажів літературних творів.

Колір є провідним початком, який організовує простір і здатен викликати у глядача асоціації, передаючи настрій. Кольори поділяють на теплі та холодні, легкі (світлі, ненасичені) та важкі (темні, насичені). Знаходячись в одній площині та на однаковій відстані від глядача, одні кольорові плями здаватимуться ближчими, а інші – віддаленими. Таке сприйняття залежить від тону кольору і також від тла, яке може створювати контраст або нюанс суцільної композиції (контраст – різне, нюанс – подібне). Традиційно петриківський розпис робиться на білому тлі. Інструменти для розпису також мали природне походження. Палички з паростків дерев, стебел річкових трав, рогоза, саморобні пензлики з котячої шерсті та пальці самого майстра – це все, що було потрібно, аби розмалювати цілі хати й великі печі. Фарби добували з трав, листя, ягід, квітів, виварюючи їх особливим способом. Потім розводили на яєчному жовтку й молоці, а закріплювали вишневим клеєм чи буряковим цукром.

Усі елементи в розписі робляться за допомогою різних типів мазків. Основні види мазків – це «зернятко», «горішок», «перехідний мазок». «Зернятко» накладається легким дотиком на кінчику пензля та плавно натискається при основі, нагадуючи по своїй формі крапельку. Якщо покласти такі мазки вздовж стеблинки вусиками назовні, це буде нагадувати колосок, звідки й виникла назва – «зернятко». «Горішок» утворюється двома мазками «зернятка», вигнутих один до одного зі з'єднаними основами. «Горішком» малюють основи для молодих квіток або зав'язі суцвіття. «Перехідний мазок» зазвичай використовується для малювання пелюстків квітів та листя. Накладається одним пензлем, але двома фарбами (коли береться один колір, а кінчик пензля вмочується в інший). Це надає орнаменту витончений ефект барвистості. Також за допомогою власних кінчиків пальців можна зобразити ягідки, регулюючи натиском розмір кола.

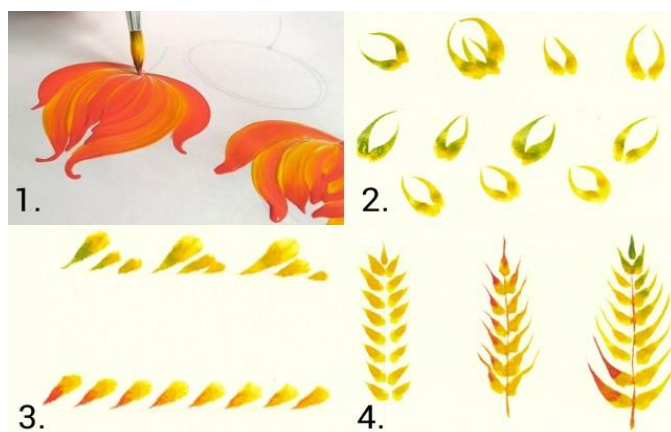

Рис. 2. Основні мазки: 1. «перехідний»; 2. «горішок»; 3. «зернятко»; 4. «колосок»

У більшості ранніх композиційних схем петриківського розпису переважає симетричний візерунок, який передає стан відносного спокою. Найпоширеніший вид симетрії – дзеркальна. Асиметрична побудова зустрічається рідше. Вона більш динамічна відносно симетричної, але складніша для виконання і сприйняття.

В основі петриківського орнаменту лежать рослинні форми. Найтрадиційніший та водночас найпростіший – «Бігунець», або «Безкінечник». Це стрічкова композиція, що

будується з ритмічним чергуванням і повторенням елементів, кольору. Зазвичай розміщується навколо композиції, слугуючи їй своєрідною рамкою, оздобленням. Для хатнього інтер'єру «Бігунцем» прикрашали піч, місця навколо вікон і дверей, поличку з посудом.

Найбільш уживаним та розповсюдженим мотивом петриківського розпису є вертикальна композиція «Вазон». Зображення квітучого «Дерева життя» у вазоні було центральним та сакральним орнаментальним символом у декоративно-ужитковому мистецтві. Його малювали як самостійну композицію у вигляді нескінченної стрічки, яка велася вздовж цілих стін, переходів на вікна, по всій хатній пічці. Це зображало цикл дня, року, цілого життя.

Ще одна відома композиційна схема, яку також люблять петриківські майстри, має умовну назву «Килим». Тут елементи розташовуються у висхідному або низхідному ритмі. В таких композиціях квіти ніби виринають із центру аркуша, від яких по боках розходяться дрібні деталі.

Висновок. З плином часу в процесі суспільного розвитку художня діяльність відділилась в окрему галузь культури. На зміну художньо прикрашеним побутовим речам прийшли живописні полотна, станкова скульптура, книжкова графіка і т. д., що свідчить про виникнення професійного мистецтва, мета якого – надавати людині естетичного задоволення, впливати на її свідомість. Традиційне народне мистецтво має свої закони, свої художні прийоми, які суттєво відрізняються від законів та прийомів професійної художньої творчості. Народні майстри завжди створювали власне мистецтво, тому зберегли до наших днів естетичне уявлення минулих поколінь.

Список використаних джерел

1. Бутнік-Сіверський В. С., Найгай В. Г., Самойлович В. П. Українське народне мистецтво. Живопис. Київ, 1967.
2. Антонович Є. А., Проців В. І., Свид С. П. Художні техніки у школі : навч.-метод. посіб. для студ. художньо-графічних факультетів вищих навчальних закладів. Київ : ІЗМН, 1997. 312 с.
3. Глухенька Н. О. Федір Панко. Декоративний розпис : альбом. Київ, 1978.
4. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис : навч. посіб. Київ, 2006.